

Bereczki Lajos

„Az én legfényesebb diadalom”

„Sok győzelmet vívtam életemben minden rendű ellenségeim felett, de ez az én legfényesebb diadalom, amellyel Krisztusnak ártatlan szolgálait az elviselhetetlen terhek alól kiszabadítottam.”

Ezek a szavak 1676. február 12-én (egy nappal a gályarabok kiszabadulása után) hangzottak el *Michiel Adriaenszoon de Ruyter* (vagy ahogy a magyar prédikátorok nevezték, *Ruyter Mihály*) admirális ajkáról, aki szívügyének tekintette a gályára hurcolt lelkészek kiszabadítását. Az admirális két hónappal később az egyik tengeri csatában halálos sebet kapott. Hazájában ma is úgy emlékeznek rá, mint a holland haditengerészet történetének legkiemelkedőbb fővezérére.

Tekintsünk most vissza a 17. századi történésekre. Római katolikus vallású főurak és főpapok összeesküvésének leleplezését használta fel a Habsburg-kormányzat arra – *I. Lipót* uralkodása idején –, hogy a Magyarország belső önkormányzatát biztosító törvények felfüggesztésével 1671-ben önkényuralmat vezessen be. *Zrínyi Péter*, *Nádasdy Ferenc* és *Frangepán Ferenc* kivégeztetése után a magyarországi katolikus klérus, élén *Szelepcsényi György* esztergomi érsekkel, úgy gondolta a maga és a katolikus arisztokrácia feje fölül a bécsi bosszút elhárítani, hogy az összeesküvés felelősségét egyetemlegesen a magyar protestantizmusra fogta, azzal vádolva az evangélikus és református lelkészeket, hogy ők szították a katolikus király elleni lázadást. Így nemcsak magukat menthették, hanem szabad kezet kaphattak az akkor még protestáns többségű ország erőszakos katolizálására, ami a Habsburg uralkodó érdeke is volt. (Szelepcsényi György négy év alatt 63 ezer protestánst kényszerített vissza a római egyházba.) Pozsonyban rendkívüli törvényszék alakult Szelepcsényi érsek elnöklete alatt, amely 1673 őszén beidézt 33 lelkészt és tanítót a Felvidékről és a bányavárosokból. Közülük 32 evangélikus volt, 1 pedig református. Az ellenük felhozott vád: felség sértés, hazaárulás, a római katolikus vallás meg-

Ruyter Mihály (1607–1676) holland tengernagy, nemzeti hős, a hadtörténet legnagyobb tengernagyaik egyike

sértése. Védekezésüket és ártatlanságuk hangoztatását figyelembe se vették. Kínzással és halálbüntetéssel fenyegették őket, majd azt követelték, adjanak írásos kötelezvényt (reverzálist), hogy római katolikusok lesznek, vagy lemondanak hivatalukról, vagy vállalják az önkéntes száműzést. A tárgyalás végére a megjelentek közül egy áttért, a többi vagy lemondott állásáról, vagy külföldre távozott. 1674. március 5-re mintegy 700 magyarországi protestáns lelkészt és tanítót idéztek Pozsonyba a vésztörvényszék elé. A hódoltságból a török hatóságok nem engedték el őket, a Tiszántúlról nem mentek el, így csak a Dunántúlról és Észak-Magyarországról jelentek meg közel 400-an.

A vád ugyanaz volt, mint az előző évben társaik ellen. Anélkül, hogy egyenként konkrét vádat emeltek volna ellenük, egyetemlegesen lázadónak nyilvánították és halálra ítélték őket, többet közülük már akkor börtönbe zártak. Majd felajánlották a három választási lehetőséget számukra is. Százan az idézésre megjelentek közül megszöktek, a többiek vonakodtak bármelyiket is aláírni a három feltétel közül, mert ez a bűnösség beismerését jelentette volna. A halálos ítéletek, a súlyos bilincsek azonban sokakat megrendítettek, s több mint kétszázan aláírták a kötelezvényt. Néhányan áttértek, a többiek lemondtak egyházi szolgálatukról, vagy a száműzetést választották. 89-en megtagadták az aláírást, tudva, hogy az aláírással, de még szökésükkel is nemcsak a magyar protestantizmus egészének törvényen kívül helyezését, a vallásszabadság elvesztését, hanem a vallásszabadsággal együtt a magyar állami önállóságot biztosító törvények felfüggesztését is elismernék. *„Lehetetlen, hogy mi egynéhányan eladnók vallásunknak és országunknak szabadságát, melyet a mi eleink sok vérük hullásával kerestek, s elviselhetetlen iga alá vessük mind egyházunkat, mind hazánkat”* – jelentette ki a törvényszék előtt a többiek nevében is *Séllyei István* dunántúli református püspök.

Az ellenállókat az ország hat különböző helyén várfogságra vetették, s embertelen dolgoztatással, veréssel, éheztetéssel próbálták őket megtörni. Közülük 41-et elindítottak Nápoly felé, hogy a gályákon evezőhúzó rabok legyenek. Néhányan útközben belehaltak a szenvedésekbe, mások megbetegedtek vagy megszöktek. A gályákon végül 30-at láncoltak le 1675 májusában. A Földközi-tengeren abban az időben a nagy hadihajókat, a gályákat az evezőhöz láncolt török hadifoglyok és halálra ítélt bűnözők hajtották – és magyar protestáns lelkészek, tanítók. Ők azért, mert másként tisztelték Istent.

A gályarabok élete elképzelhetetlenül nyomorúságos volt. A kikötőbe megérkező rabokat először is bevezették „a rabok lajstromába”, amelyet méltán hívtak a „halál lajstromának” is. Azután egyenként tüzes vassal bélyegezték meg őket, s hogy ne jajgathassanak az evezés közben, a rabok száját felpeckelték, akik emiatt szinte elszoktak a beszédétől. Aki kidőlt a sorból, arról leverték a bilincset, és a tengerbe dobták a holttestét.

A magyarországi események tiltakozásra indították a protestáns országokat. Holland, svéd, angol hivatalos közbelépés történt a bécsi udvarnál a gályarab lelkészek szabadon bocsátása érdekében, elsősorban *Geerard Hamel Bruyninx* bécsi holland követ ténykedésével. De a hivatalos diplomácia tekervényes útjain nehezen mozdultak előre a dolgok, s az életveszélyben forgó lelkészek megsegítésére, megmentésére magánemberek kezdeményezésére is szükség volt. Nápolyban, Velencében élő, vallásukat

Részlet a Ben-Hur című filmből

a pápai és spanyol inkvizíció üldözései miatt titkon gyakorló protestáns kereskedők, orvosok vették fel a gályarab lelkészek, tanítók ügyét, s nemcsak nemzetközi gyűjtést indítottak kiváltásukra, hanem saját pénzükhöz igyekeztek addig is segíteni rajtuk, amíg a protestáns hatalmak megmozdulnak. Ilyen segítő volt a *Weltz* testvérpár Nápolyban, egy *Zaffius Miklós* nevű orvos Velencében, *Leusden* utrechti és *Heidegger* zürichi professzor pedig a szabadítást Európa-szerte leveleikkel szervezték. Nézzük meg, mit ír ezzel kapcsolatban *Kocsi Csergő Bálint* pápai református professzor emlékiratában:

„Támasztá Isten egy kevés idő múlva Nápolyban Welz Györgyöt (ki vallására nézve nem tudom micsoda volt, de kiteszik cselekedeteiből, hogy nem volt igazi pápista), ki szükségekben felsegíté őket. Ez volt egy kiváltképpen való Abdiások az öccsével, Welz Fülöppel együtt, aki minden harmadik nap meglátogatta s hatalmasan vigasztalja vala őket. Ez ártatlan ügyeket látván bátran beszél vala mindeneknek e szegény eladott foglyokat. Pénzt ad vala nekik, nehogy elveszének a szükségben. Meztelenségeket holmi ruhával befedezi vala és gályákon való tiszteteket ajándékkal engeszteli vala, hogy igen keményen vélek ne bánjanak. A beteget meglátogatja vala, őket ottan-ottan így intvén: »Csendes elmével légyetek és meggondoljátok, mely csudálatos az Isten az ő munkáiban. Ezen ti dolgotokban is erőtlenség által nagy és csudálatos dolgokat viszen véghez. Várjátok és meglátjátok az Úrnak szabadítását.« Ez jöllehet olyan nagy ember volna, hogy egész Nápoly csudálná és tisztelné őtet, mindazáltal ez alávaló és elvettetett emberekkel nem szégyelli vala társalkodni és őket vigasztalni, sőt dicsőségnek tartotta, minthogy aranybetűkkel írt szimbóluma is ez vala: »Az valóságos élet Istennek és

felebarátunknak szeretete; aki nem szereti atyjafiát, gyilkos az«... Nem lehet megírni annak az embernek állhatatosságát, ritka szeretetét, alázatosságát, ritka engedelmességét, jeles tudományát. Ezt az egyet mondom csak, valami jó a keresztyén emberben található, ebben az emberben minden feltaláltott, akivel az Isten az ítéletnek utolsó napján cselekedjék irgalmasságot.»

„Volt nevezetesen Velencében egy Zaffius Miklós, ott gyakorló orvosdoktor, aki az Európában lakó hatalmasságoknak írt leveleiben siralmasan elejekbe adta a Krisztus szenvedő szolgálóinak azt a siralmas szenvedő állapotokat, serényen munkálódta szabadulásokat, gyűjtötte mindenfelől az alamizsna pénzt a váltságokra. Ugyanis írt Angliába, Genfbe, Zürichbe, Hollandiába, Bécsbe, a követeknek, Erdélybe a fejedelemnek és másuvá is. De írt sokszor vigasztalással teljes levelet a gályákon nyomorgó papoknak, s addig nem is szűnt meg mellettük munkálkodni, míglen Isten őket meg nem szabadította...”

Végre a nagypolitikában is bekövetkezett a kedvező fordulat. A spanyol és osztrák Habsburgoknak szükségük volt a franciák ellen Hollandia segítségére. A segítség feltétele a gályarab lelkészek szabadon bocsátása volt, s a nápolyi spanyol alkirálynak engednie kellett. Időközben Hamel Bruyninx nagykövet bebizonyította, hogy az elítéltek nem lázadásuk, hanem vallásuk miatt szenvednek, és diplomáciai lépések megtételére bírta kormányát. A holland országgyűlés 1675. november 11-én utasította de Ruyter tengernagyot arra, hogy a gályarabok érdekében tegyen meg mindent. Ő tehát nem egyéni akcióra vállalkozott, de szíve szerint valónak tekintette feladatát. Ruyter Mihályról elmondhatjuk, hogy kiváló hadvezér volt, sok nagy tengeri győzelmet aratott Hollandia védelmében. Jellemző rá, hogy soha nem állította magát középpontba, szerényen viselkedett és élt, igazságosnak és emberszeretőnek bizonyult, aki még hadifoglyaival is emberségesen bánt.

Hithű és mélyen vallásos ember volt, aki rendszeresen olvasta a Bibliát, és részt vett az istentiszteleteken. Hitvallásosan református kegyessége nem tette türelmetlenné. Fájlalta a keresztyének felekezetre tagolódását, közöttük békét kívánt. De Ruyter a Földközi-tengerről már 1675 decemberében felszólította a szicíliai spanyol alkirályt, hogy eszközölje ki a nápolyi alkirálynál a gályarabok szabadon bocsátását. De Ruyter altengernagy 1675. december 12-én néhány hajóval Nápolyba érkezett, s ígéretet kapott az elítéltek elengedésére nézve. A rabok erről külföldi pártfogóiktól értesültek, de reményeik szétfosz-

lottak, mert az altengernagynak a főerőhöz kellett csatlakoznia. Ismét nagy csalódás érte őket azt követően, hogy a gályarab *Otrokocsi Fóris Ferencet* idézve „*ama kiváló és ritka szerencsés férfiú, aki egész életében mind külső, mind belső erényeire nézve a legelső volt az emberek között [ti. Ruyter]... a kétes halogatástól és a belső szánakozástól indíttatva... egy kegyes és hathatós levelet írt ügyünkben a nápolyi alkirályhoz... 1676. január 4-én, melynek olasz nyelvű másolatát mi magunk is láttuk.*” Az alkirály a levél vétele után a rabokat is tájékoztató külföldieknek ismét biztató ígéretet tett, de megint nem teljesítette, mert annak vette hírért, hogy a holland hajóhad visszatér hazájába, tehát számonkéréstől nem kell tartania.

Otrokocsi Fóris Ferenc azonban így folytatta írását: „*De bármennyire csikorogtak is a pokol kapui, és bármennyire szőtték alattomos terveiket, semmiképpen sem sikerült nekik megváltoztatni Istennek a mi szabadulásunkra kiszabott idejét. Mihelyst ugyanis Ruyter Mihály úr, e mi Mózesünk az isteni gondviselés folytán... megváltoztatván úttervét, egész hajóhadának orrát Nápoly felé irányította, szabadulásunknak jótékony szellője ismét feltámadt.*”

1676. február 11-én délelőtt érkezett a tengernagy Nápolyba. Hajóján fényes kísérettel felkereste őt az alkirály, s hízgelően gratulált január 8-i győzelméhez, majd ékes szavakkal fejtegette, milyen nagy hálával tartozik neki Spanyolország. De Ruyter a rabok felől érdeklődött, s mikor megtudta, hogy még mindig a gályákon vannak, így szólt: „*Hogyan örülhetnék a megtiszteltetésnek, mely itt osztályrészemül jut, ha az én kedves testvéreim, a prédikátorok gályapadokon ülnek és úgy kínoztatnak?*” A gályarabokat még aznap szabadon bocsátották. A meggyötört lelkészek, míg csónakon a hajókhoz vitték őket, a 125. zsoldárt énekelték:

*Akik bíznak az Ūristenben
Nagy hiedelemmel,
Azok nem vesznek el
Semminémű veszedelemben.
Mint a Sion hegye megállnak,
Nem ingadoznak!*

De Ruyter másnap találkozott velük, s nagy szeretettel fogadta őket, majd gondoskodott ellátásukról. A gályákra vitt lelkészek közül hat súlyos beteget Chieti városka börtönében hagytak hátra. Ketten meghaltak, az életben maradt négyet Weltz György kiváltotta, köztük *Harsányi Móric István* rimaszombati református lelkészt, az egyik legbátrabb hitvallót, akit társai Séllyei püspökkel együtt lelki vezérüknek tekintettek. Így összesen 26-an léphettek a szabadulást hozó holland hajók fedélzetére.

A chieti rabok szabadulásáról írt Kocsi Csörgő Bálint:

Thököly Imre magyar főnemes, kuruc hadvezér (1657–1705)

„A tömlöcből kihozatván a hollandiai követ Van Daalen Cornelius által hintóba ültetének és a hollandiai papokkal együtt felvívék őket a vicekirályhoz, az holott kitörlik neveket a halál könyvéből. Onnan vitetnek Ruyter exellenciájához, aki sok örvendezései után a maga asztalánál megvendégeli. Kinek midőn ennyi jóakarattját meg akarná köszönni Harsányi István, nem engedé, ezt mondván: Nem szükséges, tiszteletes uram, hogy a mi jóakarattunkat megköszönjék, mi itt éppen csak eszközei voltunk az Istennek. Monda Harsányi István: Az Isten eszközeinek is meg kell adni méltó becsületeket. Légyen azért dicséretes emlékezete Ruyter Adorján Mihálynak a magyarok előtt a gályán nyomorgó papoknak megszabadulásokért...”

A gályarabok 1676. március 25-ig élvezték de Ruyter vendégszeretetét. Akkor útlevelet és mások segítségével is bőséges ellátást kapva egy kereskedelmi hajón Velencébe utaztak. Majd elbúcsúzva egymástól csoportonként útra kelve Hollandiába, Svájcba vagy Németországba mentek, ahol nagy megbecsülés fogadta őket. Biztonságos körülmények közé kerültek, míg néhány év múlva visszatérhettek Magyarországra. A *Thököly Imre* névvel fémjelzett

szabadságmozgalom hatására I. Lipót ugyanis országgyűlést hívott össze 1681-ben Sopronban. Az ott elfogadott XXV. tc. kimondta, hogy a száműzött prédikátorok és tanítók hazajöhetnek s vallásukat szabadon gyakorolhatják.

Végül álljon itt két idézet. Az egyik Ruyter Mihály kérése. Amikor magtudta, hogy a megszabadítottak között reformátusok és evangélikusok vegyesen vannak, ezt mondta nekik: „Menjetek s igyekezzetek ki-ki övéivel arra, hogy hazamenvén egyik lehessetek; ennél kedvesebb hálát sosem nyerhetnék tőletek.”

Debrecenben a református Nagytemplom mögötti parkban található a gályarabok emlékoszlopa. A másik idézet a város nagy szülöttjétől, *Szabó Magdától* származik: „A gályarabok oszlopának nevelő ereje Debrecen első ajándéka, amely a meggyőződéshez való hűség parancsát írta gyermekszívembe.”

Irodalom

1. Antal Géza: *De Ruyter Mihály emlékezete* (Pápa: Főiskolai Kny., 1926).
2. Bíró Sándor et al.: *A magyar református egyház története* (Budapest: Kossuth, 1949).
3. Borsos István: *A pozsonyi rendkívüli törvényszék és a gályarabok története* (Szentgotthárd: Wellisch, 1911).
4. Kropf Lajos könyvismertetése: „Life of Lieut-Admiral de Ruyter by G. Grinnel-Milne. London, Kegan Paul et Co. 1896”. *Századok* (1897), 637–641. o.
5. *A magyarroni protestáns egyház története* (Budapest: Athenaeum, 1907).
6. Makkai László, Barcza József, Csohány János: *In memoriam eliberationis Verbi Divini ministrorum Hungaricorum ad triremes condemnatorum 1676* (Budapest: Sectio Typ. Officii Synod. Eccl. Ref. in Hungaria, 1976).
7. Otrokocsi Fóris Ferenc: *Fenevad dühöngése Magyarországon a Jézus Krisztusról bizonyosságot tevők ellen ...1676.* ([Tahitótfalu]: ORLE, [1927]).
8. Thury Etele: *Adatok a magyar protestáns gályarab-lelkészek történetéhez* (Budapest: Athenaeum, 1912).
9. _____: „Gályarabjaink megszabadítása”. *Protestáns Szemle* (1909), 510–524., 583–596., 642–651. o.
10. Tóth Endre: *A gályarabság története* (Pápa: Főisk. Ny., 1926).

A Szolgatárs honlapja:
szolgatars.hu

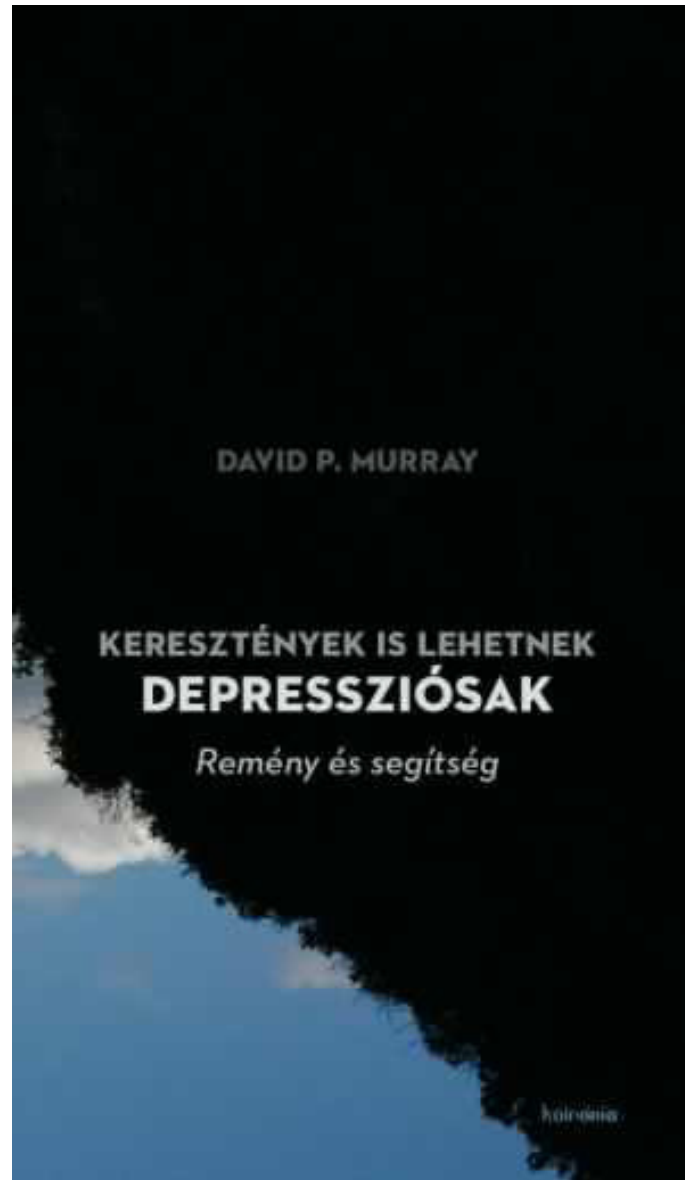
Margot Kässmann

Hit a terroron túl

Isten hatalmáról, mindenhatóságáról
és erőtlenségéről

Kálvin, 2004, 182 oldal

„A New York és Washington ellen elkövetett szörnyű terrortámadások, illetve a Pittsbugh közelében történt repülőgép-szerencsétlenség sokkolták a világot. Egy békében élő ország elleni teljességgel váratlan támadás és a sok ezer civil áldozat halála sokakat megrázott. Már 2001. szeptember 11-ének estéjén, illetve másnap sok helyütt tartottak spontán megemlékezéseket. A következő vasárnapi istentele Nagy-tiszteletű Úrteken pedig közbenjáró imádságok hangzottak el: sok gyülekezetben azóta is rendszeresen imádkoznak a békéért. ... Szerencsére az olyan fogalmak, mint a "vallásháború" vagy a "szent háború" gyorsan eltűntek a nyilvános szóhasználatból. Egyre hangosabban fogalmazódott meg azonban egy kérdés, amely zsidó és keresztény hitű embereket, valójában azonban minden hívőt újból és újból foglalkoztat: Hogyan engedheti ezt meg Isten? Isten mindenhatóságának és a gonosz eredetének kérdése az, amely szeptember 11-e után ismét megfogalmazódik bennünk."

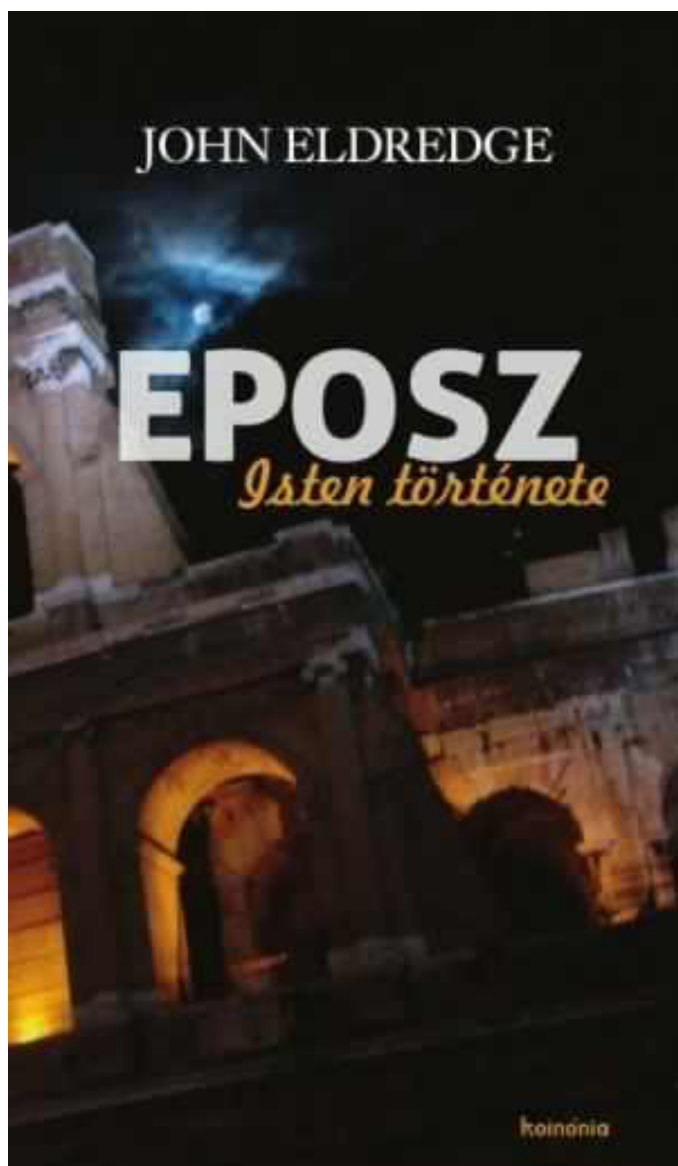
David P. Murray

Keresztények is lehetnek depressziósak

Remény és segítség

Koinónia, 2016, 160 oldal

David P. Murray amerikai teológus, író 1966-ban született Skóciában. 2007-ig szülőföldjén szolgált, Lochcarron és Stornoway lelkészeként. 2007 augusztusától az egyesült államokbeli Grand Rapids Teológiai Szemináriumán tanít. Számos könyv – többek között a Jesus on Every Page szerzője, a Head Heart Hand internetes oldal népszerű bloggere. A Keresztények is lehetnek depressziósak az első, magyar nyelven megjelenő kötete.

John Eldredge

Eposz

Isten története

Koinónia, 2011, 112 oldal

Csak akkor fogjuk megérteni az életünket, ha ismerjük az Eposzt. A szépség, a bensőségesség, a kaland, a veszély, a veszteség, a hősiesség és az áruulás Története ez.

John Eldredge, a népszerű író, lelkigondozó és előadó 1960-ban született Los Angelesben. Francis Schaeffert tekinti mesterének, az egyetemen Dr. Larry Crabb és Dr. Dan Allender tanítványa volt. Könyveit a világ számos nyelvére lefordították. Alapítója és vezetője a Ransomed Heart Ministries nevű szervezetnek.

Tim Kimmel

Kegyelemben bízó nevelés

Szabadítsd fel a családot!

Koinónia, 2016, 352 oldal

Nevelési stratégiánkat a félelmeink határozzák meg” – állítja legismertebb könyvének bevezetőjében Tim Kimmel családterapeuta, az Európai Vezetői Fórum egyik neves előadója, a Family Matters szervezet alapítója.

A Kegyelemben bízó nevelés elsősorban azokat a szülőket szólítja meg, akik a közösségi és családi nyomás, a kimondott vagy ki nem mondott elvárások csapdájában vergődve próbálják nevelni tinédzser és kisebb korú gyermekeiket.